

STATISTIKANÕUKOGU 2015. AASTA
ARUANNE

Tallinn 2016

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Riikliku statistika tegijate nõustamine riikliku statistika programmi koostamisel	4
2. Statistikaametile soovitude andmine riikliku statistika tegemise koordineerimise kohta	5
3. Rahandusministrile arvamuse avaldamine riikliku statistika programmi ja selle muudatuste kohta..	6
4. Riikliku statistika tegijate nõustamine riikliku statistika tegemisel, sealhulgas statistikaalaste põhimõtete ja kvaliteedikriteeriumide rakendamisel.....	8
5. Hinnang riikliku statistika tegemise kulutuste kohta	10
6. Soovitused õigusloome valdkonnas	10
Kokkuvõte	11

Sissejuhatus

Statistikanõukogu (edaspidi *nõukogu*) praegune koosseis moodustati Vabariigi Valitsuse 2015. aasta 15. jaanuari korraldusega kolmeteistliikmelisena. Nõukokku kuuluvad ametikoha järgi Andmekaitse Inspeksiooni, Statistikaameti ja Eesti Panga esindaja ning kümme tarbijate esindajat, sealhulgas kuus valdkonnaeksperti ja viis andmeesitajate esindajat. Nõukogu koosseis vastab riikliku statistika seaduse nõuetele.

Andres Oopkaup	Statistikaameti esindaja, Statistikaameti peadirektor
Ülo Kaasik	Eesti Panga esindaja, Eesti Panga asepresident
Andres Ojaver	Andmekaitse Inspeksiooni esindaja, Andmekaitse Inspeksiooni järelevalvedirektor
Tõnu Kollo	statistikaekspert, tarbijate esindaja, Tartu Ülikooli matemaatilise statistika professor
Allan Puur	rahvastikuekspert, tarbijate esindaja, Tallinna Ülikooli Eesti demograafia keskuse juhtivteadur
Hede Sinisaar	sotsiaalvaldkonna ekspert, andmeesitajate ja tarbijate esindaja, Sotsiaalministeeriumi analüüsi ja statistika osakonna juhataja
Kätlin Mandel	keskkonnaekspert, andmeesitajate ja tarbijate esindaja, Keskkonnaministeeriumi analüüsi- ja planeerimisosakonna juhataja
Taavi Kand	põllumajandusekspert, andmeesitajate ja tarbijate esindaja, Maaeluministeeriumi kaubanduse ja põllumajandussaadusi töötleva tööstuse osakonna juhataja
Ilmar Lepik	majandusekspert, tarbijate esindaja, Vabariigi Presidendi majandusnõunik, Eesti Panga rahapoliitika ja majandusuuringute osakonna nõunik
Margus Sarapuu	tarbijate esindaja, Riigikantselei strateegiabüroo strateegiadirektor
Urmet Lee	tarbijate esindaja, Riigikontrolli arendusteenistuse juhataja
Marko Udras	andmeesitajate ja tarbijate esindaja, Eesti Kaubandus-Tööstuskoja poliitikakujundamise ja õigusosakonna juhataja
Hannes Pahapill	andmeesitajate ja tarbijate esindaja, ASi Swedbank osakonnajuhataja

Nõukogu on oma töös lähtunud Vabariigi Valitsuse 2011. aasta 22. jaanuari määrusest „Statistikanõukogu töökord“ ja riikliku statistika seadusest.

Selle kohaselt statistikanõukogu

- 1) nõustab riikliku statistika tegijat riikliku statistika programmi koostamisel;
- 2) annab Statistikaametile soovitusi riikliku statistika tegemise koordineerimise kohta;
- 3) avaldab valdkonna eest vastutavale ministrile arvamust riikliku statistika programmi ja selle muudatuste kohta enne nende kinnitamist;
- 4) nõustab riikliku statistika tegijat riikliku statistika tegemisel, sealhulgas statistikaalaste põhimõtete ja kvaliteedikriteeriumide rakendamises;

5) annab valdkonna eest vastutavale ministrile hinnangu riikliku statistika tegemise kulutuste kohta ja esitab selle oma aastaaruandes;

6) annab valdkonna eest vastutavale ministrile soovitusi ja avaldab arvamust statistikaalase õigusloome valdkonnas;

7) avaldab arvamust Statistikaameti peadirektori ametikoha täitmiseks avalikku konkurssi läbiviivale komisjonile kandidaadi sobivuse kohta ning valdkonna eest vastutavale ministrile Statistikaameti peadirektori ametist vabastamise kohta.

2015. aastal toimus seitse nõukogu koosolekut. Esimesel neist (06.02.2015) valiti nõukogu esimeheks Tõnu Kollo, kinnitati eelmise koosseisu tegevuse aruanne ning anti ülevaade nõukogu töö põhimõtetest ja töökorrast.

Alljärgnevalt on esitatud statistikanõukogu 2015. aasta tegevusaruanne vastavalt nõukogu ülesannetele. Aruanne ei käsitle nõukogu kohustusi seitsmenda punkti puhul, sest konkursi korraldamiseks puudus vajadus.

1. Riikliku statistika tegijate nõustamine riikliku statistika programmi koostamisel

Nõukogu on kõigil aastatel olnud riikliku statistika programmi kohta soovitude andmisel olukorras, kus soovitud tööde maht ületab kaugelt Statistikaameti rahalised võimalused ja tööde loetelus on vaja teha valikuid. Nõukogu sai Statistikaameti 2016.–2020. aasta statistikatööde loetelu projektist ülevaate 10. aprilli koosolekul. Ajalises perspektiivis koostatud kava võimaldas hinnata aastal 2016 vajalike tööde programmi lisamist. Statistikaametis oli vaadatud üle tööde loetelu koostamise põhimõtted. Selle tulemusena oli statistikatööde loetelu lühenenud, kuid vajalike väljundnäitajate hulk oli jäänud samaks. 2016. aasta riikliku statistika programmi esimene läbivaatamine ja arutelu toimus 12. juuni koosolekul, kus kujundati vajalike tööde loetelu kohta ka esialgne aramus. Loetelu koostamisel oli arvesse võetud

- Euroopa Liidu (EL) õigusaktidest tulenevaid kohustusi,
- rahvusvahelistele organisatsioonidele andmete edastamise kohustusi,
- riigisisese statistikatarbija vajadusi.

Lisatööde tegemiseks oli laekunud 92 taotlust kogumaksumusega ca miljon eurot. Sellises mahus tööde lisafinantseerimist pidas nõukogu ebareaalseks, kuid toetas lisaelarve taotlust kolme eriti olulise ELi määrusega statistikatöö tegemiseks kogumahus 70 000 eurot:

- „Keskkonnakaitsekaupade ja -teenuste sektori arvepidamine“,
- „Keskkonnakaitsekulutuste arvepidamine, makrotasand“,
- „Äriteenuste tootjahinnaindeks“.

Peale nende kolme töö pidas nõukogu eriti oluliseks statistikatöö „Aegridade taastamine“ rahastamist seoses Eesti Vabariigi 100. aastapäevaga, et 2018. aastal saaks anda tervikliku pildi Eesti riigi arengunäitajatest. Selle töö tegemiseks oleks 2016. aastal vaja 19 300 eurot ning järgmisel kahel aastal kokku veel 66 800 eurot. Arutelu käigus tehtud muudatusettepanekud sisaldasid nõukogu arvamuses, mis edastati Rahandusministeeriumile nõukogu

e-koosoleku otsuse alusel 25. augustil 2015. Ühtlasi oli selles ettevaatavalt välja toodud ka kolme täiendava statistikatööga alustamise vajadus 2017. aastal: „Andmekogude laialdasem kasutamine“, „Energia arvepidamine“ ja „Palgaerinevuste parem kättesaadavus“.

Kokku on 2016. aastal vajalike statistikatööde tegemiseks puudu **89 300 eurot** (tabel 1 lk 7).

2. Statistikaametile soovitude andmine riikliku statistika tegemise koordineerimise kohta

Riikliku statistika seaduse § 9 lg 2 p 3 kohaselt on pandud Statistikaametile teiste riikliku statistika tegijatega võrreldes lisakohustus – koordineerida riikliku statistika tegemist. Riigisisene koordineerimine on vajalik, et kooskõlastada riikliku statistika tegijate tegevus ja tagada kõigi riikliku statistika süsteemi kuuluvate asutuste vastavus Euroopa statistika tegevusjuhisele. Statistikanõukogu on jälginud Statistikaameti rolli riikliku statistika koordineerijana ning kuulunud ära Eesti Panga ja Tervise Arengu Instituudi aruande tehtavate statistikatööde kohta.

Statistikaameti ülesanne on koordineerida ka klassifikaatorite süsteemi riigis. Riikliku statistika seaduse ja riigi infosüsteemi haldussüsteemi (RIHA) määruse järgi tuleb Statistikaametiga kooskõlastada riigi infosüsteemi kuuluvates andmekogudes kasutatavad klassifikaatorid. Klassifikaatorite puhul juhtis statistikanõukogu tähelepanu vajadusele koordineerida senisest rohkem klassifikaatorite haldamist eri registrites, andmebaasides ja infosüsteemides. Kasutuses on palju riigisiseseid klassifikaatoreid, mille mõisted on sageli väga erinevad, seetõttu on registre ristkasutamine raskendatud. Nõukogu soovitas anda riikliku statistika koordineerimise valdkonna tegevustest ülevaate Statistikaameti aastaaruandes. Eriti aktuaalne on klassifikaatorite ja terminoloogia kooskõlastamine seoses kavandatava registripõhise rahva ja eluruumide loenduse (REGREL) ettevalmistamisega. Oma 2. oktoobri koosolekul sai nõukogu ülevaate REGRELi ettevalmistamise seisust ja koostööst eri andmekogude haldajatega. Nõukogu tõi esile võimalikud ohud ja ootab 2016. aasta lõpuks ülevaadet 2015. aasta 31. detsembri seisuga toimunud prooviloenduse tulemuste analüüsist. Ülevaates tuleb esitada kokkuvõtte probleemsetest näitajatest, mille korral registripõhine loendus ei pruugi anda vastuvõetava kvaliteediga tulemust.

Tervise Arengu Instituudi (TAI) tervisestatistika osakonna poolt väljaspool riikliku statistika süsteemi tehtav tervisestatistika on suur terviklik statistikavaldkond, mis hõlmab teemasid makromajandusest isikupõhise statistikani (tervishoiu kogukulude arvepidamine, tervishoiu-statistika, haigestumusstatistika, tervise valdkonna küsitlusuuringud). Statistikanõukogu on seisukohal, et tervisestatistika peaks kujunema riiklikuks statistikaks, mis vastab kõigile riikliku statistika tegemise põhiprintsiipidele ja kvaliteedinäitajatele. Tervisestatistika tegemise paremaks koordineerimiseks Statistikaametiga otsustas nõukogu oma teisel koosolekul kutsuda vaotlejana osalema Tervise Arengu Instituudi osakonnajuhataja Natalja Eigo.

Nõukogu toetas ettepanekut moodustada TAI tervisestatistika osakonna juurde tervisestatistika nõukogu, nagu need tegutsevad Statistikaameti suunamisel rahvastiku-statistika, sotsiaalstatistika ja piirkondliku statistika tegijate juures. Ühtlasi soovib nõukogu saada 2016. aastal ülevaadet nende

valdkondlike nõukogude töö tulemustest. Statistikanõukogu on seisukohal, et kuni Statistikaamet ei ole mujal tehtavaid riiklikke statistikatöid üle võtnud või teised asutused saanud riikliku statistika tegija staatust, peab Statistikaamet jätkama koordineerivat rolli nii, et asutused saavad vajalikke andmeid otse Eurostatile esitada.

3. Rahandusministrile arvamuse avaldamine riikliku statistika programmi ja selle muudatuste kohta

Statistikaameti aastatel 2016–2020 tehtavate statistikatööde loeteluga seotut arutati 10. aprillil, 12. juunil ja 25. augustil toimunud nõukogu koosolekul. 25. augustil kinnitatud ja rahandusministrile edastatud statistikanõukogu arvamuses toodi esile järgmised statistikaprogrammi puudutavad tähelepanekud.

- Statistikanõukogu hinnangul ei kajasta aastate 2016–2020 statistikatööde loetelu piisavas mahus ei riigisisese statistikatarbija vajadusi ega ka ELi õigusaktidest ja rahvusvahelistele organisatsioonidele andmete edastamise nõuetest tulenevaid kohustusi.
- 2016.–2020. aasta statistikatööde alafinantseerimine avaldab mõju statistikavajaduse kaetusele.

Statistikaameti 2016.–2020. aasta statistikatööde loetelu kajastab tarbijate statistikavajadust 165 statistikatöö näol eeldatava maksumusega 30 656 200 eurot. 2016. aasta statistikatööde loetelus on tarbijate statistikavajadus kaetud 158 statistikatööga, mille eeldatav maksumus on 6 474 100 eurot.

Statistikaamet on esitanud Rahandusministeeriumile lisaelarve taotluse, et finantseerida aastatel 2016–2020 ELi määruse ja riigisisese vajaduse alusel tehtavaid statistikatöid. Lisaraha vajadus aastatel 2016–2020 on 1 044 100 eurot, sellest 2016. aastal 89 300 eurot.

Tabel 1. Rahastuseta statistikatööde maksumus
(tuhat eurot)

Statistikatöö	Aasta					Õiguslik alus
	2016	2017	2018	2019	2020	
Äriteenuste tootjaindeks	23,0	23,0	23,0	23,0	23,0	ELi määrus
Keskkonnakaitsekulutuste arvepidamine, makrotasand	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	ELi määrus
Keskkonnakaitsekaupade ja -teenuste sektori arvepidamine	37,0	37,0	37,0	37,0	37,0	ELi määrus
Aegridade taastamine	19,3	46,8	20,0	—	—	Riigisisene tellimus
Andmekogude laialdasem kasutamine	—	97,0	97,0	97,0	97,0	Riigisisene tellimus
Energia arvepidamine	—	30,0	30,0	30,0	30,0	ELi määrus
Palgaerinevuste parem kättesaadavus	—	25,0	25,0	25,0	25,0	Riigisisene tellimus
Kokku rahastuseta	89,3	268,8	242,0	222,0	222,0	

Statistikanõukogu juhib Rahandusministeeriumi tähelepanu vajadusele pidada arvestust, milliseid ELi õigusakte heaks kiites on Rahandusministeerium (või teised ministeeriumid) võtnud riigile kohustuse esitada statistikat. Niisugused ressursivajadused tuleb riigieelarve strateegias arvesse võtta kohe nendest teadasaamisel, mitte alles siis, kui Statistikaamet taotleb granti töö alustamiseks. Pärast

grandi lõppemist Statistikaameti rahastamise vajadus reeglina suureneb. Grandid, mida EL ja teised rahvusvahelised organisatsioonid annavad, on mõeldud uute, edaspidi ELi määrusega kohustuslike statistikatööde väljaarendamiseks, kuid regulaarse statistika tegemist nendega ei rahastata. Selliseid statistikatöid on aastatel 2016–2020 kolm: „Keskkonnakaitsekulutuste arvepidamine, makrotasand“, „Keskkonna-kaitsekaupade ja -teenuste sektori arvepidamine“ ja „Energia arvepidamine“.

ELi vahenditest tehtud töödele lisandub Norra finantseerimisel algatatud soolise palgalõhe uuring (statistikatöö „Palgaerinevuste parem kättesaadavus“). Projekti eelmiste aastate rahastuse üks eeldus oli tehtava töö jätkusuutlikkus, st tuli tagada soolise palgalõhe andmete kogumine, nende järjepidev ja ajakohane avaldamine ning viia pärast projekti lõppemist ellu jätkutegevusi, sh arendada edasi meetodikat. Selle statistikatöö jätkumine on Eestile eriti vajalik, sest võimaldab vähendada ettevõtete halduskoormust ning toetab registripõhise rahva ja eluruumide loenduse andmevajadust. Kuigi halduskoormuse vähendamist eeldavad nii valitsusasutused kui ka andmeesitajad, on endiselt rahastuseta statistikatöö „Andmekogude laialdasem kasutamine“, mille käigus oleks võimalik hinnata haldusandmete sobivust detailsemal tasemel, sh piirkondliku statistika tegemiseks. Piirkondliku statistika laiendamist on otseselt vaja regionaalarengu strateegia 2014–2020 eesmärkide ja meetmete seireks.

Kokku sisaldab aastate 2016–2020 statistikatööde loetelu seitset rahastuseta statistikatööd, millest neli tulenevad ELi määrusest ja on kohustuslikud ning kolm põhinevad riigisisese tarbija vajadusel. Samas peab märkima, et ELi õigusaktide alusel tehtavaid statistikatöid kasutavad laialdaselt ka riigisisese tarbijad.

Statistikatööde loetelu ei arvesta suurt hulka Eesti tarbijate (ministeeriumid, riigiametid, ülikoolid jt) esitatud ettepanekuid. Loetelu koostamise käigus laekus 2015. aasta aprillis tarbijatelt uute statistikatööde alustamiseks ja olemasolevate täiendamiseks 92 ettepanekut eeldatavas mahus 1 200 000 eurot (18,5% loetellu lülitatud statistikatööde maksumusest). Ettepanekutega arvestamata jätmise peamiseks põhjuseks pole mitte nende ebapiisav põhjendus, vaid statistikavajaduse katteks olevate eelarvevahendite vähesus. Statistikaameti Euroopa statistika tegevusjuhisele vastavuse hindamine näitas, et Eesti riiklike statistikatööde programmist moodustab Euroopa Liidu direktiividega määratud kohustuslik osa ligikaudu 90%. Statistikanõukogu juhib tähelepanu vajadusele suurendada riigisiseste tellijate ettepanekute alusel tehtavate statistikatööde rahastust, et vähendada disproportsiooni rahvusvaheliste kohustustega määratud ja Eesti omavajadusest lähtuvate tööde rahastamise vahel. Rahastuse parandamise vajaduse toob oma raportis esimese soovitusena välja ka Statistikaameti Euroopa statistika tegevusjuhisele vastavust hinnanud tööühm.

Statistikatöö „Aegridade taastamine“ olulisus

Peale kirjeldatud statistikatööde on rahastuseta statistikatöö „Aegridade taastamine“. Statistikanõukogu toetab esmatähtsana statistikatöö „Aegridade taastamine“ rahastamist aastatel 2016–2018, sest peab seda eriti oluliseks Eesti Vabariigi 100. aastapäeva kontekstis.

Alustades aegri date taastamisega 2016. aastal, jõuab Statistikaamet avaldada Eesti Vabariigi 100. aastapäevaks kogumiku, mis sisaldab peale ühiskonna eri valdkondi iseloomustavate trendide ka esiletoodud arenguid ajastu konteksti asetavat analüüsi. Ajalooliste statistikaandmete üldkättesaadavaks muutmine (koos selgitavate kommentaaridega) aitab Eesti inimestel adekvaatsemalt mõista oma ajalugu ja objektiivselt hinnata sellega seotud narratiive.

4. Riikliku statistika tegijate nõustamine riikliku statistika tegemisel, sealhulgas statistikaalaste põhimõtete ja kvaliteedikriteeriumide rakendamisel

Riikliku statistika tegijate nõustamisel ning statistika tegevusjuhise põhimõtete rakendamisel pööras statistikanõukogu 2015. aastal enim tähelepanu Eestis tehtava statistika vastavusele Euroopa statistika tegevusjuhisele ning andmeesitajate halduskoormuse vähendamise võimalustele.

Euroopa statistika tegevusjuhisele vastavuse hindamine

Tegevusjuhisele vastavuse hindamine koosneb enesehindamisest ja välishindamisest. Enesehindamise aruande esitas Statistikaamet 2014. aasta mais, välishindamine toimus 2015. aasta aprillis. Välishindamise ekspertkomisjoni aruande esialgne versioon Eestis tehtava statistika vastavusest Euroopa statistika tegevusjuhisele ja Eesti integreeritusest Euroopa statistikasüsteemi saabus Eestisse 11. juunil 2015. Nõukogu sai ülevaate ekspertkomisjoni hinnangutest ja soovitudest 12. juunil 2015 toimunud koosolekul. Nõukogul oli meeldiv tõdeda, et aruande üldine hinnang oli positiivne. 20 soovitud, mis komisjon Eestile andis, jagunevad kolme rühma:

- a) tagada piisavad ressursid statistika tegemiseks, sealhulgas nii Euroopa vajadusteks tehtava kui ka riigisisese statistika tarbeks;
- b) tugevdada institutsionaalset keskkonda;
- c) arendada edasi kvaliteedi tagamise tegevusi ning statistika tarbijatele ja andmeesitajatele mõeldud teenuseid.

Nõukogu sai punkti „a“ puhul kinnituse statistikatööde alarahastuse kohta Eestis, millele on korduvalt tähelepanu juhitud rahandusministeeriumile esitatud nõukogu arvamuses. Kõigi komisjoni soovitudega nõustumist ei pidanud nõukogu vajalikuks. Kahe soovitude puhul leiti, et Statistikaametil tuleks jääda eriarvamusele ja saata põhjendatud vastulause. Need olid soovitus statistikatööde kvaliteedi välishindamise sisseseadmiseks ja soovitus üleriigilise halduskoormuse mõõtmiseks. Esimesel juhul on tegemist suurt rahalist ressursi nõudva tegevusega, milleks alarahastuse tingimustes puudub reaalne võimalus. Halduskoormuse mõõtmiseks riigi tasandil puudub aga tunnustatud meetodika ja teadaolevalt ei mõõdetata üleriigilist halduskoormust üheski teises Euroopa riigis.

Halduskoormuse vähendamine

Euroopa statistika tegevusjuhise 9. põhimõtte järgi peab andmeesitajate koormus vastama tarbijate vajadustele, kuid ei tohi olla andmeesitajate (nii üksikisikud kui ka ettevõtted) jaoks liiga suur. Andmeesitajate koormust silmas pidades on oluline hõlbustada andmete esitamist, korduva andmete

küsimise vältimiseks on vaja kasutada administratiivseid andmeallikaid, samuti on andmeesitajate koormuse vähendamiseks oluline tegeleda andmeallikate seostamisega.

Statistikaamet kasutab registriandmeid 65% statistikatöodes, kuid sellele vaatamata on võimalik juba kasutusel olevate registrite andmeid täielikumalt ära kasutada. Näiteks ettevõtete halduskoormuse vähendamiseks on oluline arendada andmete saamist raamatupidamissüsteemidest. Nii REGRELi kontekstis kui ka palgastatistika paremat kättesaadavust silmas pidades on oluline teha koostööd Maksu- ja Tolliametiga. Olemasolevate registrite ja andmekogude laialdasem kasutamine on eriti oluline kavandatava registripõhise rahva ja eluruumide loenduse ettevalmistamisel. Samas tuleb arvestada andmekvaliteedi nõuetega rahvaloendusel.

Halduskoormuse vähendamine oli eraldi päevakorrapunktina kavas kahel nõukogu koosolekul, 2. oktoobril ja 4. detsembril. Nõukogu tödes, et viimase aja arenguna on näha tööjaotuse hägustumist riigiasutuste vahel ning näiteks Maksu- ja Tolliamet kavandab mõnede näitajate statistika avaldamist paralleelselt Statistikaametiga. Samas piirab Statistikaametit statistikatööde tegemisel Euroopa statistika tegevusjuhised ning riikliku statistika tegijatele esitatavad nõuded. Kuna tuleb arvestada statistikatöötajate vajadustega, siis ei ole andmeesitajate koormuse järsku vähenemist võimalik prognoosida. 4. detsembri koosolekul sai nõukogu ülevaate Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi nn nullbürokratia algatusest. Ettevõtjad ja organisatsioonid olid selleks ajaks esitanud 229 ettepanekut halduskoormuse vähendamiseks, neist 65 puudutasid Statistikaameti ja mõned ka Eesti Panga tööd.

Statistikanõukogu toetab aruannete esitamise kohustusest tulenevat halduskoormuse vähendamise nõuet ettevõtetele. Paraku ei ole riik mitme varasema statistikanõukogu ettepaneku elluviimiseks Statistikaametile finantsvahendeid leidnud. Halduskoormuse vähendamine on reeglina kallis projekt. Arvestada tuleb, et ettevõtjate koormuse vähendamine tähendab riigi koormuse suurendamist. Ka Eesti Panka puudutatavate ettepanekute realiseerimine on Eesti Panga jaoks kallis. Selliste mahukate muudatuste elluviimiseks on vaja suuri investeeringuid. Selleks, et mitu asutust saaksid oma andmekogumist vähendada, tuleks mõne asutuse andmekogumist suurendada. Riikliku statistika seadus annab Statistikaametile õiguse teha ettepanekuid andmekogude täiendamiseks, kuid asutused pole alati neid täiendusi sisse viima.

Avaliku arutelu käigus ei tohi unustada, et riikliku statistika tegemine peab olema sõltumatu. Seega ei saa keegi ette kirjutada, milliseid andmeid Eesti Pank või Statistikaamet peavad või ei pea statistika tegemisel kasutama. Riikliku statistika tegemisele kehtivad kindlad reeglid.

Nullbürokratia algatuse kontekstis on märgiline, et uuest raamatupidamisest ja Euroopa Kohtu määrusest tulenevalt vähendatakse mikro- ja väikeettevõtetele nõutavate näitajate hulka. Et riikliku statistika tegemiseks on neid andmeid siiski vaja, aga Statistikaamet neid Registre ja Infosüsteemide Keskusest (RIK) enam ei saa, peab amet taas juurutama vastavad aruanded. Seega riigis tervikuna aruandluskoormus mitte ei vähene, vaid suureneb.

Nullbürokratia algatuse kontekstis ei tohi unustada, et Euroopa vajab majanduskriiside ennetamiseks üha rohkem andmeid, mis omakorda võib kaasa tuua täiendava aruandluskoormuse.

Nõukogu otsustas edastada oma arvamuse nullbürokratia tööühmale.

5. Hinnang riikliku statistika tegemise kulutuste kohta

Hinnang 2016. aasta statistikatööde rahastamisele on esitatud 25. augusti koosoleku arvamuses Statistikaameti 2016.–2020. aastal tehtavate statistikatööde loetelu projekti kohta. Selle kohaselt on tegemist alarahastusega, mille tulemusel ei kajasta rahastatavad statistikatööd piisavas mahus ei riigisisese tarbija vajadusi ega ka Euroopa Liidu õigusaktidest tulenevaid kohustusi. Põhjalikum ülevaade on esitatud käesoleva aruande 3. punktis „Rahandusministrile arvamuse avaldamine riikliku statistikaprogrammi ja selle muudatuste kohta“. Statistikaameti töökorraldust ja rahalisi kulutusi hindas Rahandusministeerium oma auditites, võttes arvesse ka Infosüsteemide Turvameetmete Süsteemi (ISKE) korraldatud auditi tulemusi. Olulisim neist oli audit „Statistika tootmise protsess ja selle efektiivsus“, mis hõlmas riigisiseste tellimuste ja rahvusvaheliste kokkulepete alusel teostatavaid töid, jättes kõrvale ELi määrustest tulenevad statistikatööd. Need auditid ei tuvastanud statistikatöid, mille väljundeid ei kasutata, ja üldhinnangu kohaselt kasutas Statistikaamet talle eraldatud ressursse otstarbekalt ja säästlikult. Rahandusministeeriumi auditis jõuti järeldusele, et Statistikaameti sisekontrollisüsteem riikliku statistikaprogrammi koostamisel ja programmi maksumuse kujunemisel on mõjus ning kuluarvestuse alused põhjendatud.

6. Soovitused õigusloome valdkonnas

Ekspertkomisjon, kes teostas 2015. aastal Eesti riikliku statistikasüsteemi välishindamist, soovitas oma raportis täiendada riikliku statistika seadust, kirjutades lahti statistilise konfidentsiaalsuse mõiste, ning lahendada olukord, kus tervisestatistika esitaja ei kuulu riikliku statistika tegijate hulka. Peale selle on vaja analüüsida, kas ELi 2015. aastal jõustunud määruse nr 223/2009 muudatused Euroopa statistika kohta eeldavad muudatuste tegemist ka riikliku statistika seaduses. Nõukogu soovib 2016. aastal Rahandusministeeriumi eestvedamisel vajalikud muudatused riikliku statistika seadusesse sisse viia ja aitab kõigiti kaasa nende muudatuste ja täienduste väljaselgitamisele.

Juba eelmine statistikanõukogu koosseis tegi rahandusministrile ettepaneku vaadata läbi statistikaprogrammi ja riigieelarve protsesside menetlemistähtajad. Olukorras, kus riigieelarvet menetletakse lahus statistikaprogrammi menetlemisest, ei arvestata ka statistikanõukogu soovitusi riigieelarve eelnõu muutmiseks tulenevalt statistikaprogrammi täitmise vajadustest. Statistikanõukogu peab sellist olukorda murettekitavaks. On vaja, et Statistikaamet, aga ka Tervise Arengu Instituut tervisestatistika valdkonnas, alustaksid avalikku arutelu statistikatööde üle varem (nt eelmise eelarveperioodi lõpus), et statistikanõukogu jõuaks oma arvamuse kujundamiseni riigieelarve menetlemise käigus. Probleem on endiselt aktuaalne ja nõukogu ootab ettepanekuid statistikaprogrammi ajaliselt paremaks sulandamiseks eelarveprotsessi ning vajaduse korral vastavate seadusesätete muutmist.

Kokkuvõte

Statistikanõukogu praegune koosseis moodustati Vabariigi Valitsuse korraldusega 15. jaanuaril 2015 kolmeteistliikmelisena. Nõukogu on oma töös lähtunud Vabariigi Valitsuse 22. jaanuari 2011. aasta määrusest „Statistikanõukogu töökord“ ja riikliku statistika seadusest. Toimunud on seitse nõukogu koosolekut, milledest esimesel (06.02.2015) valiti nõukogu esimees, kinnitati eelmise koosseisu tegevuse aruanne ja anti ülevaade nõukogu töö põhimõtetest ja töökorrast.

Teisel koosolekul (10.04.2015) kinnitati tööplan, mille koostamisel võeti arvesse riikliku statistika seadusest tulenevaid nõukogu ülesandeid. Aruanne võtab kokku nõukogu tegevuse kõigi riikliku statistika seaduses sätestatud ülesannete täitmisel.

Nõukogu keskne ülesanne on arvamuse kujundamine riikliku statistika programmi kohta ja selle edastamine rahandusministrile. Statistikanõukogu hinnangul ei kajasta 2016.–2020. aasta statistikatööde loetelu piisavas mahus ei riigisisese statistikatarbija vajadusi ega ELi õigusaktidest ja rahvusvahelistele organisatsioonidele andmete edastamise nõuetest tulenevaid kohustusi. Nõukogu edastas 2016. aastaks taotluse täiendavaks statistikatööde finantseerimiseks mahus 89 300 eurot. Eriti oluliseks pidas nõukogu statistikatööd „Aegriidade taastamine“ seoses Eesti Vabariigi 100. aastapäeva tähistamisega 2018. aastal. Ülejäänud kolm finantseerimist vajavat statistikatööd puudutavad rahvusvahelisi kohustusi keskkonnastatistika alal.

12. juunil 2015 toimunud koosolekul oli ekspertkomisjoni aruande põhjal arutusel Eestis tehtava statistika vastavus Euroopa statistika tegevusjuhisele. Enamiku komisjoni soovitustega nõustuti, kuid kahe puhul soovitati Statistikaametil jääda eriarvamusele:

- statistikatööde välise kvaliteedihindamise sisseseadmine (soovitus 14);
- üleriigilise halduskoormuse mõõtmine (soovitus 20).

Ekspertkomisjoni aruandest tulenevalt tehti ettepanek täiendada riikliku statistika seadust. Komisjoni soovitusel on vaja seaduses täpsemalt määratleda statistilise konfidentsiaalsuse nõue ja lahendada olukord, kus tervisestatistikat esitab riigi tasemel Tervise Arengu Instituut, kes ei ole riikliku statistika tegijate hulka arvatud.

Kahel koosolekul oli vaatluse all aruandluskoormuse vähendamine. Nõukogu edastas oma vastavad soovitused nn nullbürokratia töörühmale ja otsustas küsimuse tööplani võtta ka 2016. aastal.

Nõukogu töö paremaks koordineerimiseks Rahandusministeeriumi ja Tervise Arengu Instituudiga kutsus nõukogu nende esindajad oma töös vaatlajatena osalema.